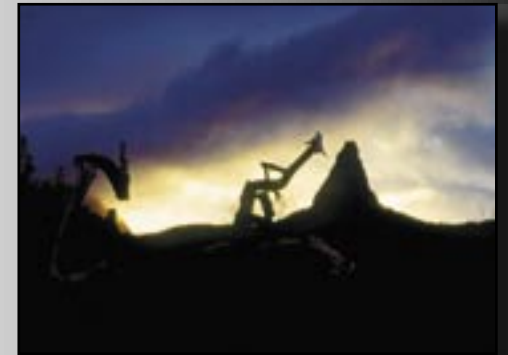

Tortid og nåtid blant
vikingene
ved Nessstraumen

FRA INNVIELSEN 5. JUNI 2003.

“LANGS STRAND - I STRAUM OG VANN - I UTMARKAS LAND”.

Gapahuken ble innviet 5. juni 2003 av ordfører May Valle, styreleder for Ny Giv i Hamarøy og Tysfjord.

Skutvik Skole, Skutvik Idrettslag og Ness Områdetiltak arrangerte opplevelsesdag og markerte samtidig Nordlands Miljødag og FNs Vannår 2003.

Arrangementet samlet ca. 350 mennesker, og det var aktiviteter som snorkling i Ness-straumen, padling, fiskeing, historisk rebusløype, matlaging etc.

Det var underholdning av Skutvik Skole, Sørbygda Brass og Walter Arendãno fra Peru som spilte quena – et regninstrument.

Universitetet i Tromsø var også representert ved innvielsen.

IDÉ OG GJENNOMFØRING

Prosjektet “Ness Områdetiltak” startet opp etter et folkemøte i januar 2001 – etter initiativ fra lokalbefolkningen på Ness . Hovedmålsettingene var å bevare det særegne kulturlandskapet på Ness og stimulere til trivsel og bolyst. Området innehar flere titalls kulturminner som gravhauger, steinrøyser, gårdshauger og tufter. Kulturminnenes antall og størrelse viser at området har vært et maktsenter i norrøn tid.

For å tilrettelegge bedre og lage en møteplass, ble styret og beboere enige om å bygge en gapahuk ved Ness-straumen og en natur/kultursti frem til denne. Enkelte av de gamle vikinggravene ble også ryddet for å gjøre disse mer synlige i terrenget.

Gapahuken er tegnet av [Synnøve Aspvik](#) fra Ness, og er den eneste i Norge i sin stil.

Styringsgruppa for [Ness Områdetiltak](#) v/leder [Svein A. Ness](#) har vært ansvarlige for gjennomføringen av prosjektet.

[Koordinator og sekretær Cathrine Amundsen](#) fra “Ny Giv i Hamarøy og Tysfjord”, har vært en uvurderlig støtte for prosjektet.

Byggingen av Gapahuken og tilrettelegging av gravhauger og sti er utført på dugnad av folket på Ness, Skutvik Idrettslag og Skutvik Skole med god støtte fra mange engasjerte beboere på Sørbygda

Prosjektet er en del av “Ny Giv i Hamarøy og Tysfjord” og er støttet av Fylkesmannen i Nordland og Nordland Fylkeskommune og Universitetet i Tromsø.

Vikingene på Ness.

Vikingetiden er tidsrommet fra ca. år 800 - 1050. Det er en tid preget av vold, plyndringer og kamper, men også en tid da handel og samferdsel vokser, og kongeriket Norge begynner å ta form.

Vi kan godt forestille oss et yrende liv på Ness for over 1000 år siden. Takket være arkeologiske og skriftlige kilder har man klart å danne seg et detaljert bilde av livet på Ness på denne tiden.

Gunstige klimaforhold gjorde det mulig å dyrke korn helt opp til Tromsø. Folk levde av husdyrhold og fiske, og med økt avling var det mulig å skape et overskudd som dannet grunnlaget for handel mellom fjern og nær.

Handelen skjedde ved hjelp av båt, og mest sannsynlig var både samene som var bosatt i indre deler av Hamarøy, og de nærliggende norrøne bosetningene i Steigen, viktige forbindelser. Havet kunne være en farlig fiende, så derfor foretrakk man å holde seg langs land, og trakk båtene langs elver og innsjøer.

Bosettingen på Ness.

Man har til nå ikke lyktes i å finne spor etter den eldste bosettingen på Ness. Som oftest er slike spor mer utsatt for skader under dyrking av jorda, siden de gjerne ligger i jordbruksområder. I tillegg er de ikke like synlig som gravminnene, og kan ha blitt slettet ved uhell. Det er det registrert en nausttuft med sannsynlig datering til jernalder, og bak dagens gårdsbebyggelse ligger det en gårdshaug som har en foreløpig datering til middelalder. Men kanskje strekker denne seg enda lenger tilbake i tid?

Bildet viser en spenne funnet på Hamarøy

Gravene.

Det sikre beviset på en lang bosettingshistorie på Ness finner man i gravhaugene og røysene. Det er i alt registrert 29 førkristne graver. Mange av disse er blitt undersøkt, og funnene oppbevares i dag ved Museet i Bergen og Tromsø Museum.

Det er ikke bare antall graver som er imponerende, men også størrelsen sett i norsk sammenheng. De fleste av gravene har en diameter på 10 meter og over 1 meter i høyde, mens den største har en diameter på over 30 meter og er 2.5 meter høy.

Når man betrakter størrelsen og plasseringen i landskapet, er det sannsynlig at gravhaugene har vært en form for landemerker for de som ferdes i landskapet. Haugene har vært godt synlige fra seilingsleia og fra gode jordbruksområder. Mange og store gravhauger markerte kanskje en slekts rett til å befinne seg i området, fordi de kunne vise til en lang, kontinuerlig bosetting?

Gravene er bygget av sand og stein, og har til dels svært gode bevaringsforhold. Man har blant annet funnet bevarte tekstiler og trerester, noe som vanligvis forsvinner svært fort. De vanligste funnene i slike graver er våpen og redskaper som øks og sverd, men arkeologen O. Nicolaissen fant i 1895 blant annet en strikkepinne av hvalbein i en av haugene, et funn som er svært sjeldent. En regner at ull var det viktigste tekstilmaterialet i området, noe som også underbygges av de mange spinnehjulene som er funnet både i graver og som løsfunn.

Bildet viser ornamentbeslag funnet på Hamarøy

Smedgraven på Nessberget.

I 1895 foretok arkeologen O. Nicolaissen utgravninger på Ness. I en rektangulær haug kom han over en særdeles godt bevart grav med et oppsiktsvekkende innhold. I graven ble det funnet et ubrent skjelett som hadde blitt begravet med to sverd, en skjoldbule, øks, hammer, smedtang, saks av jern, benkam, klinknagler, 47 spillebrikker av bein og tre terninger av hvalrossbein. Alt tyder på at dette har vært en smedgrav. I tillegg til smedutstyret har mannen altså hatt et utstyr som er en ekte kriger verdig, noe som bekrefter den høye rangen smeden hadde i samfunnet. Spillebrikkene og terningene er også utstyr som knyttes til den ledende samfunnsklassen

Gravskjending og skattejakt.

Siden gravene ligger så godt synlig i terrenget, har det ikke vært til å unngå at folk så sitt snitt til å tjene penger på dem. På Ness har den bevarende sanden også vist seg å være et onde, siden massene var enkle å grave i.

Flere steder i Norge har man fått dateringer på plyndringer så tidlig som 20 år etter at gravene var blitt anlagt. Disse plynderne har ikke vært på jakt etter lett omsettelig gods, men har bevisst gått inn for å skjende den døde. Alt av inventar har vært hugget i stykker med øks, og skjelettdeler har vært flyttet rundt. Kanskje representerte disse tilsynelatende meningsløse rasingene et maktskifte, der den nye lederen vanæret den tidligere storslekta? Eller er det et forsøk på å stanse skrømt fra å plage de levende?

I dagens samfunn er byggearbeid og uvitenhet den største trusselen mot kulturminnene, noe som har medført en ganske strikt lovgivning på området fra statens side.

Bildet viser sverdhåndtak funnet på Hamarøy

Gravene og livet etter døden.

Man antar at det kun var et fåtall i hver generasjon som ble gravlagt i hauger. Størsteparten av befolkningen ble nok gravlagt i flatmark, uten særlig markering eller gravgods. Antakeligvis har de som ble lagt i haug hatt en høyt ansett stilling i samfunnet, men hvorvidt dette nødvendigvis dreier seg om en økonomisk samfunnselite, er usikkert. Kanskje dreide det seg også om religiøst viktige personer? De døde fikk som oftest med seg jordiske eiendeler, mat og drikke i graven. I enkelte tilfeller finner man også fremkomstmidler som sleder, båter og hester som antakeligvis skulle lette veien til dødsriket.

Kirka på Ness.

På folkemunne skal det ha ligget en kirke på Ness. Dette har mest sannsynlig vært en gårdskirke for gårdens befolkning, og på en slik måte har slekta beholdt sine avdøde på slektsjorda. Det skal angivelig ha blitt funnet tømmerstokker som stammer fra det gamle kirkebygget, samt store mengder bein under dyrking av jorda.

Bildet viser skjoldbule funnet ved Ness

Bildene av oldtidsfunnene er hentet fra: **“Norske Oldsager”** av O. Rygh og C. F. Lindberg. Cammermeyer, Christiania 1885.

Fortsatt maktsentrum på Ness?

Selv om vikingtiden forsvant og ble erstattet av middelalderen, forble Ness en storgård og beholdt sin maktposisjon. Historien om Håkon Raud er ikke stedfestet, men det er ikke umulig at han holdt til på Ness.

Historien forteller at i 1239 satt det en småkonge på Hamarøy. Han skal ha vært kong Håkon Håkonsens sysselman og han hadde en viktig stilling innen utenrikshandelen med fisk. Hertug Skule ønsket selv kongemakta, og derfor måtte han kvitte seg med kong Håkons betrodde og lojale menn. Derfor sendte hertug Skule høvdingene Pål Fot og Sigurd Parten, kjent som varbelgene, nordover til Leines og Hamarøy. Mens varbelgene var opptatt med å plynde Leines fikk Håkon Raud greie på hva som var i gjære og satte nedover med 7 skip. Pål Fots hær ble fullstendig knust og varbelgene måtte flykte hals over hode fra Leines.

Alle kulturminner eldre enn 1536, og eldre enn 100 år for samiske kulturminner, er automatisk fredet. Dersom man gjør inngrep som berører et automatisk fredet kulturminne kan man straffes med bøter eller inntil 10 års fengsel.

Bildet viser spydspiss funnet på Ness

Nesstraumen - og området rundt

Nesstraumen er en av de kraftigste tidevannsstraumer i Europa. I tillegg er den en del av et større straumnettverk - vi regner med sju straumer i området. Nesstraumen danner innfallsporten til et storslagent innhav med tallrike holmer og skjær, strender og lune vikene som er helt unikt og verdifullt på grunn av sin fauna og flora.

En slik naturtype er ikke vanlig verken i Norge eller på verdensbasis.

Området rundt straumene er et yndet dykkermål, rikt på fiske- og dyreliv og kan gi dykkere den helt store opplevelsen. Når straumene går på det kraftigste er det utilrådelig å dra gjennom dem. Hastigheten er stor og det er flere undervannsskjær som er farlige for trafikken...

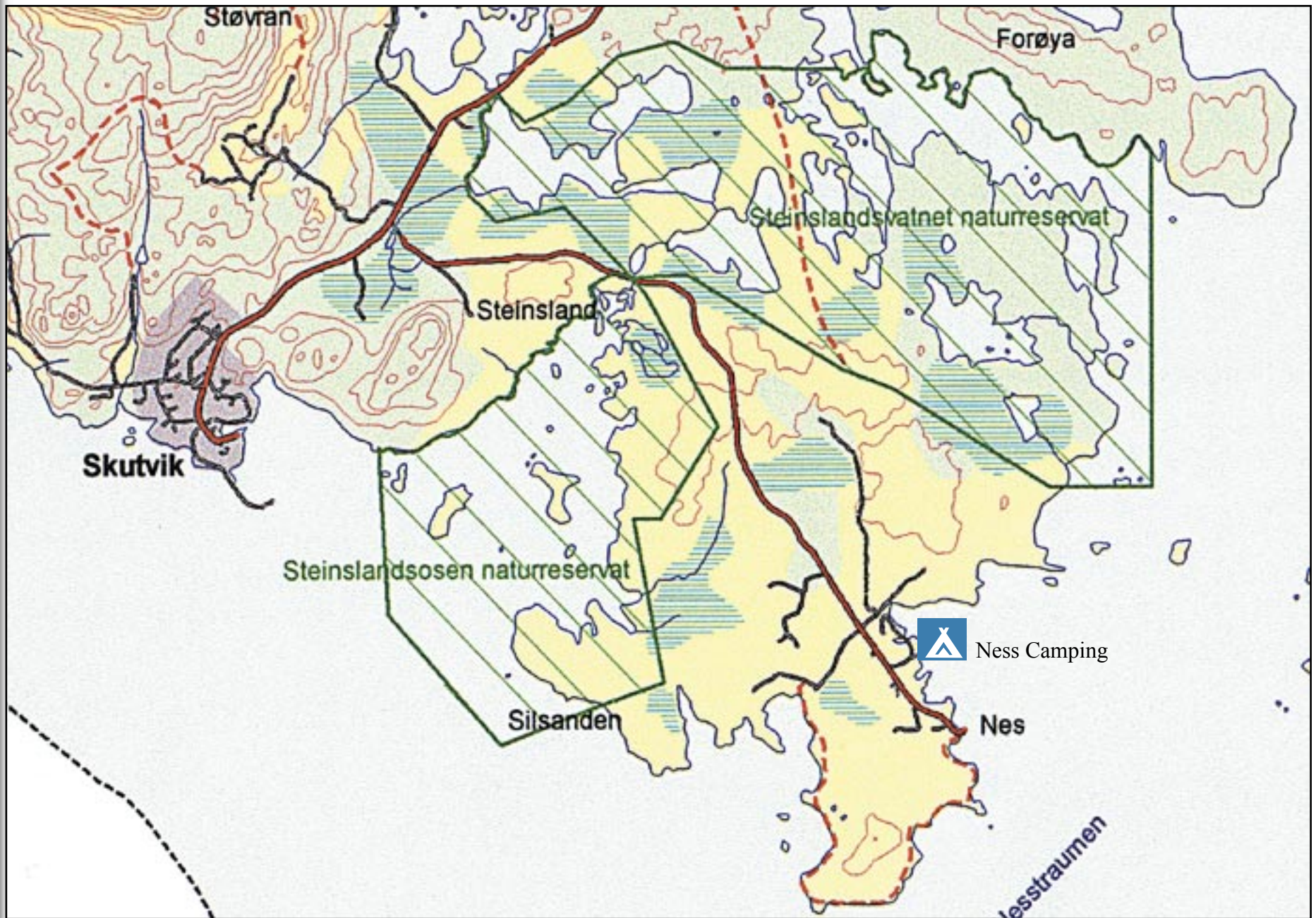
Langs Nesstraumen er det fine sandstrender hvor planter blomstrer utrolig tidlig. Her er også et imponerende fugleliv med ørnen som den store majestet.

Opphold deg en dag ved Nesstraumen og opplev hvorledes landskapet og havet forandrer seg med flo og fjære. Legg merke til det yrende livet og gi øre til de mange lyder fra straumene og fra faunaen. Du får en dag du vil minnes.

Rødsildre ved
Nesstraumen
30.mars 2003

Naturreservatene i Nessmarka.

Området mellom havet og de høye fjellene i nord og vest har en meget spesiell fauna og flora. Derfor har Fylkesmannen valgt å gjøre områdene til naturrestat. Området er for det meste våtmark og her hekker blant annet mange vadefugler.

Ferdes en i dette området så vær oppmerksom på at det er ganske strenge restriksjoner her. Fugle- og dyrelivet skal få optimale forhold.

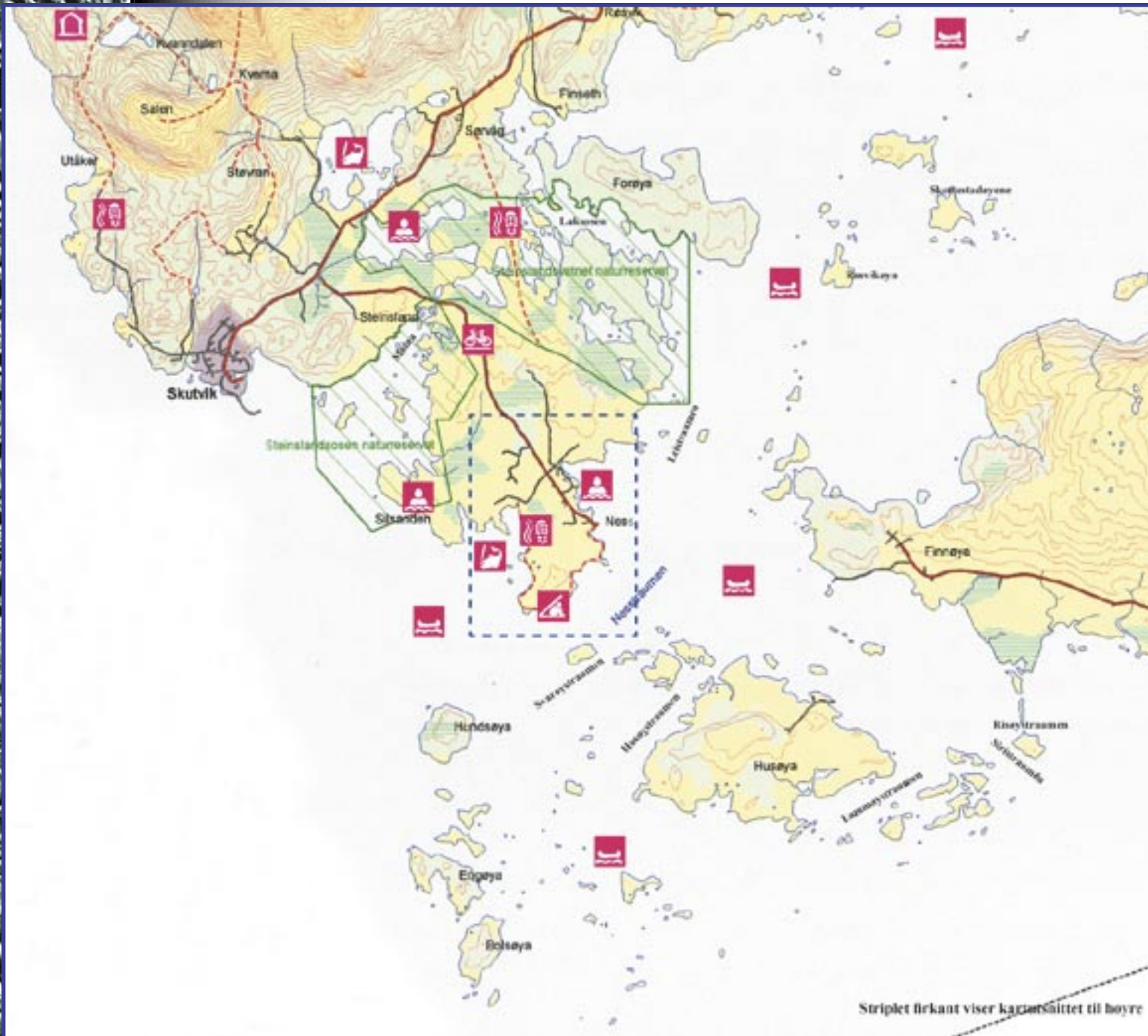
Området ved Mølna er spesielt vakkert, og det er mange som velger å ta en liten rast her. Det er tillatt å fiske i vannene og er stor ørret å få.

Fiskekort kan fås ved å henvende seg til bl.a. Ness Camping.

Kartet til venstre viser naturrestatene.

KART OVER

Kartet viser Ness med om-land. Ness ligger ca. 5 km fra Skutvik, som har anløp av ferge til Lofoten og hurtigbåt til Bodø, samt buss til Fauske og Narvik. Med båtskyss fra Ness til Finnøya når du en vei som etter to mil bringer deg til E6. På kartet ser du også Husøy som var en god jordbruks-grend. Du ser også de 7 straumer som er helt spesielt for området. Her er også to naturreservat som forteller at områdene har stor verne-verdi.

Havet rundt Ness er et flott sted for havsport. I havet rundt de mange øyene er det som regel godt om fisk. Det er mange grunner og små øyer rundt Husøy så vær obs om du kommer i båt.

Pass på når straumene går, da er det store krefter i sving.

Den striplede firkanten midt på kartet viser hvor utsnittet til høyre er hentet fra.

Striplede firkant viser kartutsnittet til høyre

OMRÅDET

Utsnittet viser Ness med endel av de registrerte oldtidsfunn. Endel av haugene er ryddet og lett å se i landskapet. Tromsø Museum har gravd ut noen av haugene.

En vandring på stien rundt Nesset er en flott opplevelse til alle årstider og gapahuken som ligger på stranden i sør, er en flott rasteplass. Her kan en også fiske fra svabergene. På odden like øst for gapahuken kan Nesstraumen oppleves på sitt kraftigste. Den går på det kraftigste når det er "storsjøtt" som vi sier - når det er størst forskjell mellom flo og fjære. Lenger inn i fjorden er det en straum til Kalvågstraumen som går to timer senere enn Nesstraumen.

INFORMASJON OG AKTIVITETER I OMRÅDET

TA KONTAKT MED:

Ness Camping 8290 Skutvik

tlf. 75771388 – mobil 91716177

www.ness-camping.no

Overnatting - Utendørs saltvannsbasseng – Båttutleie
Salg av kart over området

Hamarøy Sea Safari

tlf. 754771112 – mobil 94501918

www.hamaroy-sea-safari.no

Fotosafari fra gummibåt, nær elementene
Fuglesafari i et av våre tre naturreservater
Øytur og opplev ”De sju straumer” når de går for fullt
Vi tilrettelegger etter Deres ønske – ta kontakt

Se også div opplysninger under: www.skutvik.com

